

karakteru kolektivne privredne organizacije tipa kreditnih zadruga, a bavi se i arendiranjem, kupovinom i zajedničkim obrađivanjem zemljišta, trgovinom poljoprivrednim proizvodima, industrijskom proizvodnjom, preradom poljoprivrednih proizvoda, te organiziranjem tih djelatnosti u posebne organizacijske jedinice (odbore, podzadruge i specijalizirane zadruge). Odigrale su značajnu ulogu i u nacionalnom preporodu srpskog naroda.

Etnolog, muzeolog, Aleksandra-Sanja Lazarević, Plesni redovi Svetosavske besjede, osvjetljava svojim prilogom neke kulturne aspekte iz života Srba u Zagrebu tokom 19. stoljeća. U uvodu daje nekoliko zanimljivih podataka o pojedinim istaknutijim Srbima stanovnicima Zagreba u 19. st. kao što su Hristofor Stanković, dobrotvor i djelatnik u kulturnoj sferi grada, Marko Bogunović »učitelj plesa«, te Petar Nikolić, oleograf. Krajem 19. st. među ostalim oblicima zabavnog života u Zagrebu je i ples. Velike elitne plesove priređuju razna društva, među kojima i srpsko, »Sv. Savska besjeda«. Svako takvo društvo imalo je i plesni red, sa programom i redom igranke. U Muzeju grada Zagreba katalogizirano je šest primjера plesnih redova Svetosavske besjede, koje autorica prikazuje kako s obzirom na njihov dizajn tako i s obzirom na programski sadržaj.

Pero Pletikosa, Vratiti život, piše o akciji za uređenje spomenika žrtvama fašističkog terora u Sadilovcu i obnovi pravoslavne crkve Svete Bogorodice.

Posljednji prilog je kronika i dokumenti Koordinacionog odbora za proučavanje povijesti i kulture srpskog naroda u SR Hrvatskoj, tj. pregled rada Odbora od njegovog osnutka.

Ivan Jurišić

SLAVKO GAVRILOVIĆ: GRAĐA ZA ISTORIJU VOJNE GRANICE U XVIII VEKU, KNJIGA I, BANSKA KRAJINA 1690—1783.

Beograd 1989, 722.

Dr. Slavko Gavrilović već se niz godina bavi, između ostalog i poviješću Banske krajine. Proučavajući godinama građu po arhivima Austrije, Mađarske, te širom Jugoslavije, došao je do niza dokumenata od posebne važnosti za povijest ove Krajine. Iz obilja prikupljene građe izlučio je za publiciranje dio spisa koji se odnose na razdoblje od kraja XVII do kraja XVIII st. Knjigu je izdala Srpska akademija nauka i umetnosti u seriji Zbornik za istoriju, jezik i književnost srpskog naroda, drugo odeljenje, spomenici na tuđim jezicima, knjiga XXVIII.

Autor u predgovoru izražava nadu da će građa iz ove knjige doprinjeti »da se potpunije osvetle mnoge posebnosti Banske krajine u okviru Vojne granice u našim zemljama te da se bolje upozna njena politička, društveno-ekonomska pa unekoliko i kulturna istorija«.

Većina dokumenata iz prvog dijela ove knjige građe odnosi se na problem »Vlaha«, uglavnom Srba pravoslavne vjere, koji se u toku Bečkog rata (1684—1699) doseljavaju iz Bosne u Hrvatsku na područje između rijeke Kupe, Une i Save, sa željom da budu vojnici-krajišnici. Nadalje slijede dokumenti o njihovim sukobima sa banskom vlašću, odnosno hrvatskim plemstvom i biskupom. Dio spisa odnosi se na regulament 1728—1730 na tužbe

krajišnika protiv njihovih oficira zbog ugnjetavanja, te na regulaciju Krajinu 1749—1751.

Najviše dokumenata govori o buni Teodora Kijuga i njegovoj sudbini — doživotnoj robiji u tvrđavi Kufstein, u Tirolu (dokumenti od broja 206 do 282, 313—314, te 317). Iz spisa ovdje objavljenih može se sagledati tok bune od skupština kod Komogovine do smirivanja bune, hvatanja i kažnjavanja njenih vođa (prema mišljenju krajiškog pukovnika Venzela Kleefeldla glavni potstrekači bune bili su vikar kostajničke eparhije, Jevrem Marković i kaluđer Mojo). Među aktima nalaze se i izvještaji o misiji majora u Varaždinskom generalatu, Mihajla Mikašinovića među pobunjenicima (219, 222, 234, 239 i 282), o ulozi Plaščanskog episkopa Danila Jakšića u smirivanju bune (269, 276 i 279), te arhimandrita koje među pobunjenike šalje Karlovački mitropolit, Pavle Nenadović: arhimandrita manastira Šišatovac, Vikentija (230 i 262), te lepavinskog, Nikifora Popovića (244 i 302).

Dio spisa odnosi se na kaluđere manastira Komogovina u vezi sa njegovim ukidanjem (349, 359, 360, 363, 368), zatim na zahtjeve sve brojnijeg i utjecajnijeg građanskog sloja u Krajini, naročito među Srbima u Kostajnici i Petrinji za uvrštavanjem tih varoši među krajiške komunitete (322, 325, 352—356, 358 i 362).

O krajiškom školstvu ima također nekoliko zanimljivih izvještaja Banske školske komisije (350, 369—372), kao i statističkih podatak o Krajini.

Građa je objavljena uglavnom u originalu, ali ima i nešto prijepisa i transkripcija.

Ova knjiga građe pridonijeti će svakako dubljem i temeljitijem proučavanju povijesti Banske krajine kao i njenog stanovništva, posebno Srba, koji su činili većinu tog stanovništva.

Ivan Jurišić

ANDRIJA B. K. STOJKOVIĆ: ŽIVOTNI PUT DOSITEJA OBRADOVIĆA Beograd 1989, 166.

Beogradski profesor filozofije dr. Andrija Stojković započeo je još u šezdesetim godinama istraživati temu »Filozofski pogledi Dositeja Obradovića«. Rukopis je dovršio 1964, ali knjiga nije odmah tiskana. Stojković je nastavio raditi na toj temi i proširivati svoj rad. Njegov rukopis recenzenti (prof. dr. Dušan Nedeljković, prof. dr. Jovan Đorđević i prof. dr. Radomir Lukić) su pozitivno ocijenili i predložili za tisak još 1970. godine. Međutim, rukopis je čekao deset godina, kada je objavljen drugi dio teksta pod naslovom »Filozofski pogledi Dositeja Obradovića« (Beograd 1980). Prvi dio Stojkovićeve rukopisa čekao je na objavljivanje sve do prošle godine, kada je izdan u povodu proslave 250-godišnjice Dositejeva rođenja.

Dositejevu biografiju Stojković je podijelio na četiri osnovna razdoblja: kršćanska skolastika, bizantska prosvijećenost, evropska prosvijećenost i ustaničko razdoblje. Tri puta Dositej je mijenjao životno opredjeljenje, tvrdi Stojković. Prvi put bijegom iz manastira Hopovo (1760), zatim kada je počeo tiskati knjige (1783) i, napokon, odlaskom u ustaničku Srbiju (1806). U ispitivanju ovog krivudavog životnog puta neophodan je interdisciplinarni pristup, smatra Stojković. Budući da je o Dositeju napisano mnoštvo radova, Stojković je sebi u zadatak stavio da kritički preispita sve meritorne ocjene

FILOZOFSKI FAKULTET ZAGREB - HUMANISTIČKE I DRUŠTVENE ZNANOSTI

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
ИНСТИТУТ ХОРВАТСКОЙ ИСТОРИИ

RADOVI

VOL. 23

ZAGREB

1990.

FILOZOFSKI FAKULTET ZAGREB - HUMANISTIČKE I DRUŠTVENE ZNANOSTI

Izdavač: ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST

UREDNIČKI ODBOR

Branka BOBAN, Zagreb, Mirjana GROSS, Zagreb, Josip LUČIĆ, Zagreb, Marijan MATICKA, Zagreb, Ivan OČAK, Zagreb, Tomislav RAUKAR, Zagreb, Petar STRČIĆ, Zagreb

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK

Josip LUČIĆ, Zagreb

Adresa uredništva: Filozofski fakultet Zagreb — Humanističke i društvene znanosti, Zagreb, Krčka ul. 1

Časopis izlazi jednom godišnje

Izdavanje časopisa sufinancira Samoupravna interesna zajednica za znanstveni rad SR Hrvatske - VII.

Rješenjem Republičkog komiteta za prosvjetu, kulturu, fizičku i tehničku kulturu SR Hrvatske br. 6859/1 od 5. X. 1982. časopis »Radovi« oslobođen je plaćanja poreza na promet proizvoda.

Časopis je registriran u Republičkom komitetu za informacije SR Hrvatske pod br. UP-547/2 — 84 — 1984.